

must szolgálta és határozott, okos intézkedéseivel, következetességével maradandó érdemeket szerzett a munkáshatalomnak, s nagy szolgálatot tett hazájának. Emlékét tettei, könyvei őrzik, s neve nemcsak a budapesti Kertész utcai általános iskola homlokzatát ékesíti, de a lexikonok címszójegyzékeiben, a munkásmozgalmi és a hazai neveléstörténeti munkákban is mind gyakrabban fellelhető. Amikor születésének 100. évfordulóján Fáber Oszkára emlékezünk, ez egyben azt is jelenti, hogy tettei és helytállása, új iránti fogékonysága és progresszivitása, az emberek felvilágosításáért és a társadalmi haladásért vívott meg nem alkuvó harca ma is ösztönző példa valamennyi nevelő számára.

Vaskó László

AJÁNLHATÓ-E A „TANTÁRGYPEDAGÓGIA” SZÓ HASZNÁLATA?

Amikor a kérdést ilyen egyenesen teszik fel, habozás nélkül *nemmel* felelünk:

Mindenekelőtt a szóösszetételt ítéljük erőltetettnek: a pedagógia eredetileg gyermekvezetést jelent. A „tantárgypedagógia” fordítása tehát „tantárgy-gyermekvezetés”: mind magyarul, mind más nyelven értelmetlen.

A szó használata az utóbbi években mégis mind gyakoribb. Nem annak a jele-e ez, hogy erőszakoltsága ellenére is hiányt pótol, mivel jelenlegi pedagógiai rendszerünk nem ölel fel mindent, vagy nem megfelelően tagolódik?

Ha a pedagógiát neveléstudományként értelmezzük, akkor a „tantárgypedagógia” a didaktika és a metodika (módszertan) nem megfelelő viszonyát tükröző követelményt juttathatna kifejezésre: megjelenéséből és terjedéséből arra kellene következtetni, hogy a módszertanok művelői kívánják önállóságukat és hatáskörüket növelni, mivel a didaktika nem engedi meg, hogy a tantárgyak tanításában a pedagógia egészére tekintettel legyenek. Nem indokolt-e ez a törekvés?

A válasz keresésénél lexikonszerű fogalmazása miatt *Lothar Klingbergnek* 1974-ben az NDK-ban kiadott általános didaktikájából vettük át a *didaktika feladatainak* következő meghatározását:

A didaktikának az a feladata, hogy a *tanítás és a tanulás* – különösen az iskolai oktatási célú tanítás és tanulás – *általános törvényszerűségeit kutassa és feltárja*, a nyert felismeréseket rendszeres összefüggésbe hozza, és ezzel megbízható, *elméletileg megalapozott tudományos alapot teremtsen a tanító és a tanár oktató munkájához*. Ebben a törekvésében a didaktika más pedagógiai tudományágakra, mindenekelőtt a pedagógia történetére, a nevelés elméletére, az oktatási módszertanokra, az összehasonlító pedagógiára támaszkodik, de más tudományok eredményeit is rendszeresen figyelembe veszi (filozófia, pszichológia, orvostudomány, kibernetika, heurisztika és az oktatás tartalmát nyújtó szaktudományok).

A didaktika mindenekelőtt az oktatási gyakorlat haladó tapasztalatait általánosítja, és megkísérli az összes didaktikai jelenség rendszeres összefüggésbe hozását – ebben az értelemben *oktatáselmélet*. A gyakorlatilag tevékeny tanító és tanár azonban nemcsak didaktikai kategóriák (törvények, elvek, tanítási formák stb.) rendszerezését várja el, hanem biztos eligazítást, segítséget kíván meg oktatási tevékenységéhez. A didakti-

kának tehát hozzá kell járulnia a *tanítás mesterségének vagy művészetének* elsajátításához is – ebben az értelemben *oktatástan*.

A didaktikának elsődrendű feladata, hogy az *oktatás általános feladatairól tájékoztasson a szocialista iskolában*. Ezeket a legfőbb nevelési célból vezeti le.

További feladata, hogy szoros kapcsolatban más tudományterületekkel alapelveket dolgozzon ki a művelődési anyag (tananyag) kiválasztásához, terjedelmének megállapításához, tervszerű elrendezéséhez, szerkezeti tagolásához. Ebbe a körbe tartoznak a tanterv kérdései, a *tantervelmélet*.

Igen fontos feladata a didaktikának az *oktatási folyamat* didaktikailag lényeges *törvényszerűségeinek* kutatása és feltárása. Az oktatási folyamat felismert törvényszerűségeit többek között a *didaktikai elvekben és szabályokban* fogalmazza meg.

Időszerű és nagy jelentőségű feladatköre a didaktikának *hatékony oktatási módszerek kutatása és értékelése*. Az oktatás módszertanának napjainkban nagy figyelmet szentelnek a tudományos vitákban és a kutatásban.

Végül a didaktikának meg kell vizsgálnia, milyen *szervezeti formákban* megy végbe a tanítás és a tanulás az iskolai (és nem iskolai) oktatás keretein belül, melyeket lehet a múltból átvenni és továbbfejleszteni, és melyeket kell újjal felváltani. (*Einführung in die Allgemeine Didaktik. Berlin, 1974. 44–45. l.*)

Nem férhet kétség ahhoz, hogy bármelyik tantárgy iskolai tanításának módszertanában elengedhetetlen ez a didaktikai megalapozás, mely lehetővé teszi – például csak a tanulók foglalkoztatása terén – olyan követelmények elvekre vagy szabályokba foglalását, mint a pedagógus vezető szerepének és a tanuló alkotó tevékenységének egysége, a tanuló sokoldalú tanulásának segítése, az igazodás az életkorhoz, a szemléletesség megfelelő biztosítása, a konkrét és az absztrakt, az értelmi és az érzelmi összekapcsolása, a tanulóközösség fejlesztése, a közösségben rejlő lehetőségek kihasználása az oktatás eredményessége érdekében, a pozitívum kiemelése a tanuló fejlődésében, az egyéni bánásmód szükségessége a közösségi nevelésen belül stb. stb. Ugyanígy átfogó didaktikai értékelés szükséges a korszerűsítés érdekében javasolt megoldások (programozott oktatás, új anyagok és eszközök, eszközegegyüttesek célszerű felhasználása, az oktatástechnológiában megfogalmazott igények) elfogadásához és rendszerünkbe való beiktatásához.

A „tantárgypedagógia” így szükségképpen épül a didaktikára, természetesen annak az ismeretében, hogy a didaktika a neveléstudomány szerves része.

Nem sugalmazza-e a „tantárgypedagógia” szó azt, hogy a tantárgyak tanításának módszertanával foglalkozó szakemberek szabadulni kívánnak az általános didaktikától, annak a feltételezése alapján, hogy a tanulási célok elérését biztosító tartalmak az iskolától és a tanított tárgyak együttesétől függetlenül is kiemelhetők az alapul szolgáló tudományok, technikák és gyakorlati tevékenységek összefüggéséből, s ezt az általános pedagógia (a pedagógia alapjai) ismeretében a metodika művelői önállóan elvégezhetik?

Mintha erre mutatna a „tantárgypedagógia” szóban a *tantárgy* kiemelése és előtérbe állítása. Ebben is van félrevezető.

Egyrészt régtől fogva dolgoznak ki közös metodikát tantárgycsoportok számára (az élő nyelvek tanításának, a természettudományok tanításának metodikai és didaktikai); másrészt a korszerűnek mondott iskolai tanításban bizonyítottan a tantárgyak egymásra támaszkodó, összekapcsolt tanítása hatékony. Már *Fináczy Ernő* elismerően emeli ki, hogy *Kármán Mór*

mennyire igyekezett a művelődési anyag elemeit, elsősorban a nyelveket, irodalmiakat és történeteket lehetőség szerint egymásra vonatkoztatni, oly nemét teremtve meg a dolgok természetében rejlő, minden túlzástól ment koncentrációnak, melynek találó és meggyőző volta elől nem lehet elzárkózni stb. (*Nevelésemlekek a XIX. században. Bpest, 1934. 119. l.*)

A „tantárgypedagógiák” egymástól elkülönült kidolgozása olyan állapot újbóli kialakításához vezethet, melyet *Otto Willmann* annak idején úgy jellemzett, hogy a különböző tantárgyakat a tanuló számára semmi más nem kapcsolja össze, mint az iskolába menéskor a tankönyveit összefogó szíj . . .

Mindebből arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a „tantárgypedagógia” szót tanácsos elfelejteni. A nagyobb rendezetlenség irányába hat, egyszerűbben kifejezve: zavart kelt.

Pedagógiai rendszerünkön belül a didaktika és a módszertan(ok) viszonya a módszertan művelőinek önállóságát nem korlátozza. Ezt a viszonyt *Nagy Sándor* „Az oktatás elmélete” című egyetemi tankönyvében 1960-ban, majd a *Piry Józseffel* együtt a tanítóképző intézetek számára megírt „Didaktiká”-ban 1964-ben így indokolja (a másodikként említett műből idézünk):

Miután a gyermekek az iskolában a társadalom kultúrájának alapjait különféle tantárgyak keretében tanulmányozzák, és miután minden tantárgynak megvan a maga *módszertana*, természetesen felmerül a kérdés: milyen viszonyban van a didaktika az egyes tantárgyak tanításának módszertanával? – Helyes megoldás esetén szoros kapcsolat van köztük. A didaktikát, amely az oktatás általános törvényszerűségeit tárja fel, csak akkor lehet tartalmasan kidolgozni, ha az egyes módszertanok anyagaira támaszkodunk. Egyébként az általános elszakad a konkrétól, szematikusan jelenik meg, nem lesz eléggé megalapozott. A didaktikának ugyanakkor *elvi alapul kell szolgálnia minden egyes tantárgy módszertana számára*. Ez a kölcsönös kapcsolat nemcsak a különböző módszertanok elvi egysége szempontjából, hanem mindenekelőtt a tanulók érdekében szükséges. Ha az egyes tantárgyak tanítói különböző didaktikai koncepciókból indulnak ki, és mindegyikük saját belátása szerint fogja fel, dolgozza ki és alkalmazza a módszertant, akkor az ebből következő egyenetlenséget mindenekelőtt a tanuló sínyli meg . . . (5. old.)

A neveléstudomány nálunk kialakult rendszerén belül ennek a kapcsolatnak a megtartása kívánatos. A „tantárgypedagógia” akkor sem illeszkedik be rendszerünkbe, ha a szóval megbarátkozunk.

Kiss Árpád

GÖTE KLINGBERG TAXONÓMIAI RENDSZERE

A nevelési célok figyelemre méltó, teljességre törekvő rendszerét dolgozta ki egy svéd kutatócsoport *Göte Klingberg* vezetésével.¹ Kutatási programjukban a taxonómia megalkotása egy lépcsőfok, ezért a taxonómia vizsgálatához feltétlenül szükséges az egész kutatási program vázlatos áttekintése.²

A program célja az *irodalomtitanítás vizsgálata a svéd általános iskolában (7–16 éves korosztály)*. Azt akarták lemérni, hogyan lehet hatékonyabbá tenni az irodalmi nevelést pontos célmeghatározások

¹ *Göte Klingberg*: A scheme for the classification of educational objectives – Gothenburg school of Education. Department of Educational Research. 1970. Research Bulletin No. 5. – *Göte Klingberg*